

SLOVENSKÁ ŠTATISTIKA a DEMOGRAFIA

SLOVAK STATISTICS
and DEMOGRAPHY

2/2019

ročník/volume 29

Recenzovaný vedecký časopis so zameraním na prezentáciu moderných štatistických a demografických metód a postupov.

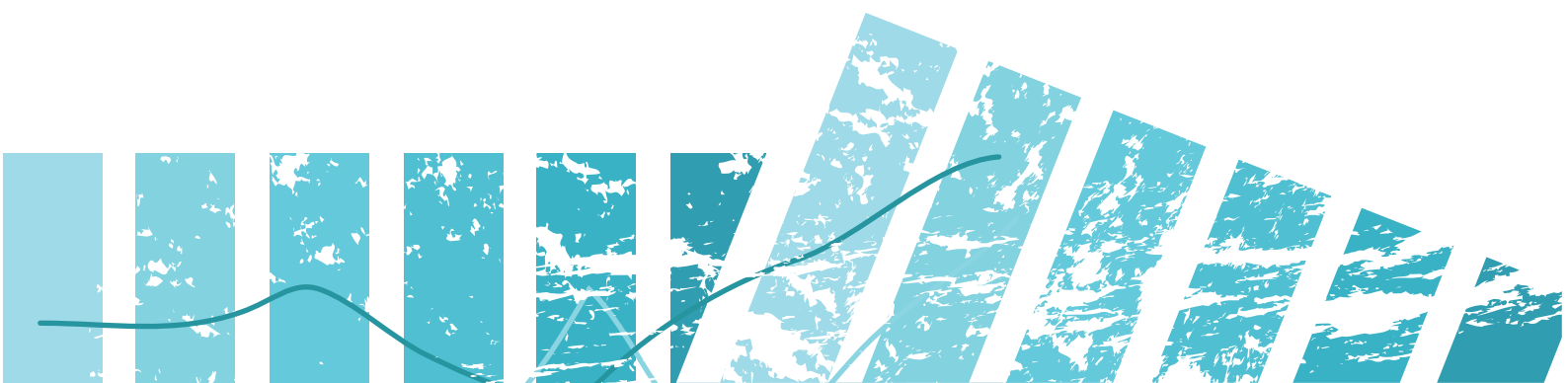
Scientific peer-reviewed journal focusing on the presentation of modern statistical and demographic methods and procedures.

Článok/Article: 6

Typ článku/Type of article: informatívny článok/informative article

Strany/Pages: 66 – 69

Dátum vydania/Publication date: 15. apríl 2019/April 15, 2019

Informatívny článok/Informative article

NOVÝ PRÍSTUP K TVORBE PROJEKCIÍ OBYVATEĽSTVA NA ÚROVNI EURÓPSKEJ ÚNIE

NEW APPROACH TO THE PRODUCTION OF POPULATION PROJECTIONS AT THE EUROPEAN UNION LEVEL

1. ÚVOD

Súčasný európske demografické trendy jasne ukazujú, že Európa bude v najbližších desaťročiach čoraz „sedšou“, čo významne ovplyvňuje a ovplyvní ekonomiky jednotlivých štátov i celej Európskej únie (EÚ). Tým sa významne posúva do popredia potreba projekcií.

V Európskom štatistickom systéme je produkcia populačných projekcií štandardnou praxou. Populačné projekcie majú za cieľ ukázať, ako sa môže hypoteticky meniť početnosť a štruktúra obyvateľstva v budúcnosti, zvyčajne v najbližších desaťročiach až storočí.

Z hľadiska marketingu je v Eurostate zriadená Pracovná skupina pre populačné projekcie (Working Group on Population Projection – WGPP), ktorej predsedá Eurostat a v ktorej má zastúpenie každý členský štát EÚ.

Do roku 2015 boli súbory projekcií Eurostatu označované ako EUROPOP (Eurostat Population Projections), pre projekcie po roku 2015 sa názov zmenil na ESSPOP (European Statistical System Population Projections), najmä v dôsledku širšej participácie členských štátov Európskej únie.

2. NOVÉ PROJEKcie OBYVATEĽSTVA ESSPOP

Populačné projekcie Eurostatu sú tvorené scenárom „čo ak“, poukazujúcim na hypotetický vývoj početnosti obyvateľstva a jeho štruktúr na základe súborov predpokladov plodnosti, úmrtnosti a čistej migrácie. Časový horizont pokrýva väčšinou viac ako 50 rokov. V Európskej únii sa tieto predpokladané demografické trendy používajú ako vstupné údaje pre dlhodobé hospodárske a rozpočtové projekcie. Používajú sa tiež v kontexte Európskeho semestra pri stanovovaní strednodobých rozpočtových cieľov, pri každoročnom hodnotení udržateľnosti verejných financií a v analýze vplyvu starnutia obyvateľstva na trh práce a potenciálny hospodársky rast.

Požiadavka na preskúmanie a zlepšenie postupov pri projekciách obyvateľstva vyplynula teda z diskusií so zainteresovanými stranami, najmä Pracovnou skupinou pre starnutie obyvateľstva (AWG) a Výborom pre hospodársku politiku (EPC).

V súvislosti s touto požiadavkou Rada pre hospodárske a finančné záležitosti (ECOFIN) udelila Eurostatu mandát na vypracovanie nových populačných projekcií pre Správu o starnutí v roku 2018 (Ageing Report 2018), požiadala Výbor pre hospodársku politiku aktualizovať na základe nových projekcií analýzu ekonomických a rozpočtových dôsledkov, ktoré sa týkajú starnutia obyvateľstva, a to do jesene roku

2018, zároveň vyzvala Eurostat, aby systematicky poskytoval ročné aktualizácie projekcií o obyvateľstve.

Nový prístup k tvorbe projekcií, na ktorý Eurostat dostal mandát, sa vyznačuje posilnením spolupráce s členskými štátmi, spoločnou metodológiou pre všetky zúčastnené krajiny (ESSPOP sa spracovávajú za všetky členské štáty EÚ a Nórsko), vysokou transparentnosťou procesu.

Zdrojom vstupných údajov sú dáta oficiálnych štatistík členských štátov a predpokladá sa ročná aktualizácia projekcií (z dôvodu nepredvídateľnej migrácie).

Rozhodovací proces má tri stupne: návrh WGPP (Working Group on Population Projection) → stanovisko DSS (Directors of Social Statistics) → schválenie ESSC (European Statistical System Committee).

Pri EUROPOP mal plnú zodpovednosť za nezávislý vývoj a spracovanie projekcií Eurostat a WGPP bolo len diskusným fórom na výmenu skúseností.

Základné metodologické východiská projekcií ESSPOP boli definované a odsúhlasené WGPP. Zvolil sa deterministický prístup založený na predpokladoch formulovaných pre každý komponent spôsobujúci populačné zmeny (pôrodnosť, úmrtnosť, migrácia) a projektované údaje sú/budú produkované v členení podľa pohlavia a jednotiek veku (do veku 100+) s časovým horizontom do roku 2080. Budú sa týkať celých populácií jednotlivých štátov, tzn. subregionálne projekcie spracovávané nebudú, rovnako sa nebudú spracovávať ani ďalšie obsahové disgregácie, ako napr. podľa krajiny narodenia, občianstva atď.

Časový horizont projekcií ESSPOP bol rozdelený do troch období: aktuálna (2015 – 2016), krátkodobá/strednodobá (približne 2017 – 2050) a dlhodobá (od roku 2050). Za kalendárny rok 2015 sa použili definitívne celkové počty živonarodených, úmrtí a migračných prírastkov/úbytkov dostupné z pravidelného zberu údajov Eurostatu. Za kalendárny rok 2016 krajiny disponovali určitými predbežnými údajmi (zvyčajne mesačné údaje za prvú časť roka), na základe ktorých poskytli odhad ("nowcast") o celkovom počte živonarodených, úmrtí a čistej migrácie na celý rok.

Pre druhý časový segment (krátkodobý/strednodobý) bol prístup založený na extrapolácii trendov. Táto technika berie do úvahy minulé demografické trajektórie a projektuje ich do blízkej budúcnosti. Predpokladá sa, že faktory, ktoré v minulosti viedli demografickú dynamiku, budú naďalej ovplyvňovať vývoj v krátkodobom horizonte a v menšej miere aj strednodobom.

Dlhodobá vízia dynamiky obyvateľstva si však vyžaduje niečo viac ako jednoduchú extrapoláciu nedávnych trendov, pretože jej pravdepodobnosť sa znižuje, ak sa predlžuje na dlhé obdobia. Tu je možných viacero postupov, preto je dôležité jednoznačne vyjadriť, čo je referenčný scenár.

Scenár je v projekciách popisom kontextu vývoja populácie a zvyčajne odkazuje na hlavný predpoklad prijatý pre konkrétne projekcie. Pre projekcie ESSPOP založené na dátach roka 2015 bol zachovaný predpoklad konvergencie. Konvergencia je prirodzeným koncepčným rámcom pre predpoklady v kontexte

Európskej únie, ale treba poznamenať, že sa nikdy nepredpokladalo, že by sa dosiahla úplná konvergencia, tzn. že nastala situácia, že krajiny budú mať rovnaké demografické zložky.

Modely projekcií ESSPOP musia byť flexibilné a zároveň dostatočne robustné, aby mohli riešiť rozmanitosť demografických profilov bez potreby ad-hoc úprav pre jednotlivé krajiny.

Fertilita – model je založený na štyroch parametroch: úhrnná plodnosť (*TFR*), vek začiatku plodnosti (α), vek, v ktorom plodnosť dosahuje najvyššiu úroveň (*P*), a vek, v ktorom plodnosť klesá na polovicu svojho vrcholu (*H*). Tieto parametre jednotlivých krajín sú „nútené“, aby sa z dlhodobého hľadiska čiastočne zblížili s parametrami krajín, ktorých fertilitné správanie sa v Európe považuje za predvoj. Sú to tieto krajiny: Belgicko, Dánsko, Francúzsko, Holandsko, Fínsko a Spojené kráľovstvo.

Mortalita – model predpokladá, že úmrtnosť má konvergenčný charakter (sledujúc úmrtnostné tabuľky podľa veku). Trendová extrapolácia sa v prvých rokoch projekcií neuplatňuje hlavne pre nedostatok historických údajov, čiastočná konvergencia sa rieši exponenciálnou interpoláciou mier úmrtnosti podľa pohlavia a veku zo vstupných dát jednotlivých krajín. Náhodné výkyvy sa eliminovali monotónnou regresiou.

Migrácia – model je výsledkom mnohých analýz a diskusií, ktoré dospeli k faktu, že za korektnú informáciu o minulých trendoch migrácie je možné považovať jedine čistú migráciu (migračné saldo). Migračné saldo bolo extrapolované na základe predpokladu nemeniacej sa migračnej atraktívnosti krajín. (migračné toky do EÚ boli v posledných rokoch charakterizované veľkým počtom žiadateľov o azyl, a tým urobili migračnú zložku ešte volatilnejšiu). Okrem toho súčasné vnútroštátne postupy členských krajín týkajúce sa začlenenia/vylúčenia žiadateľov o azyl a/alebo osôb, ktorým bola poskytnutá ochrana (utečenci), do procesu migrácie, nie sú na úrovni EÚ úplne harmonizované. Projekcie migrácie majú preto vysokú mieru neistoty a o modeloch projekcií pre tento demografický jav sa stále diskutuje najintenzívnejšie.

Nedemografické faktory ovplyvňujú demografickú dynamiku, ale je náročné začleniť ich do formálnych modelov. Navyše by sa mali rovnako uplatňovať do budúcnosti a mali by byť vhodné pre všetky krajiny, ktorých sa projekcie týkajú. Testy vykonávané s cieľom zahrnúť ekonomické premenné do projekcií viedli ku konsenzu WGPP, aby sa pri ESSPOP nevyužívali nedemografické faktory a aby sa ESSPOP zameriavali výlučne na demografické mechanizmy.

3. VÝZVY V KOMUNIKAČNOM PROCESSE

V angličtine sa pre predpovede budúceho vývoja používajú pojmy „projection“, „prediction“, „prognosis“, „forecast“. Ich blízkosť a abstraktnosť predstavujú skutočné výzvy v komunikačnom procese. V tejto súvislosti Eurostat zdôrazňuje, že spracováva projekcie a projekcie sú podmienené predpovede, ktorých platnosť je obmedzená predpokladom realizácie určitých podmienok vývoja, ktorý nemusí byť najpravdepodobnejší.

V tomto kontexte plánuje vypracovať odborný text, v ktorom predstaví používateľom projekcií obyvateľstva scenár „čo-ak“ (Explanation for projection: What-if scenario). Text by potom mal slúžiť ako spoločný komunikačný nástroj v Európskom štatistickom systéme. Členské štáty EÚ by mali tento text následne integrovať do svojej národnej ponuky na šírenie informácií.

Rovnako v kontexte prehľbovania pochopenia a transparentnosti ESSPOP Eurostat plánuje systematicky organizovať odborné semináre, na ktorých budú mať možnosť participovať aj užívatelia dát. Prvý seminár s názvom „Populačné projekcie a demografické trendy“, sa konal v novembri 2018 v Luxemburgu, ďalší sa plánuje na jún 2019. Jeho témou by mali byť výsledky aktualizovaných projekcií ESSPOP, ktoré by mal Eurostat publikovať koncom prvého polroka 2019.

4. ZÁVER

Projekcie ESSPOP sú spracovávané v súlade s princípmi Kódexu postupov pre európsku štatistiku, menovite podľa princípov nezávislosti, nestrannosti a objektivity, koherencie, porovnateľnosti, dostupnosti, jasnosti.

Dáta ESSPOP sú výsledkom kohortne-komponentných deterministických projekcií pre celé populácie na národnej úrovni podľa veku a pohlavia, s využitím extrapolácie súčasných trendov a dlhodobého predpokladu čiastočnej konvergencie pôrodnosti, úmrtnosti a migrácie. Poskytujú štyri varianty vývoja populácie v rokoch 2015 až 2080 v 29 európskych krajinách, tzn. vo všetkých 28 členských štátoch EÚ a v Nórsku. Boli vytvorené s využitím definitívnych údajov referencovaných k 1. januáru 2015, a tak zahŕňajú akékoľvek zmeny v demografických štatistikách vyplývajúce zo sčítania obyvateľov v roku 2011. Žiadny model nemá explicitné nedemografické faktory.

Podstatným odkazom je, že projekcie by sa nemali považovať za prognózy, pretože ukazujú, čo sa stane s výslednou štruktúrou obyvateľstva, ak sa súbor predpokladov bude udržiavať počas celého prognózovaného obdobia. Vzhľadom na to, že tieto projekcie majú relatívne dlhý časový horizont, vyhlásenia o pravdepodobnom budúcom vývoji obyvateľstva v EÚ by sa mali prezentovať s opatrnosťou a mali by byť interpretované len ako jedna z možných alternatív demografického vývoja.

RNDr. Zuzana PODMANICKÁ

Autorka je riaditeľkou odboru štatistiky obyvateľstva Štatistického úradu SR a členka pracovnej skupiny pre populačné projekcie pri Eurostate.